herpy

JASZCZURKI WŁAŚCIWE

Jaszczurka murowa

Podarcis muralis

Podarcis muralis to smukła, szybka i aktywna w dzień jaszczurka, która wspina się po kamieniach, murach i skalnych ścianach w dużej części Europy Południowej i Środkowej. Osiąga 15-23 cm długości razem z ogonem i żywi się owadami oraz innymi drobnymi zwierzętami. Gatunek potrzebuje słońca, UVB, przestronnego terrarium ze skalną strukturą i chłodnego zimowania, a najlepiej czuje się w letnim terrarium na zewnątrz.

Rodzina: Lacertidae Nazwa angielska: Common Wall Lizard

NAJWAŻNIEJSZE FAKTY

ZWIERZĘ

Wielkość dorosłego osobnika	**15-23 cm** długość całkowita z ogonem
Długość życia	**5-10 lat**
Aktywność	**Za dnia**
Tryb życia	**Skalny i naziemny**
Środowisko	**Tereny skaliste i lasy i łąki strefy umiarkowanej**
Trudność	**Średnio zaawansowany**

HODOWLA

Min. terrarium	**100 × 50 × 50 cm** D × S × W dla 2 dorosłych osobników
Temperatura w dzień	**22-30 °C**
Miejsce wygrzewania	**40-45 °C**
Temperatura w nocy	**14-18 °C**
Wilgotność	**40-60%**
Woda	**Miska z wodą**
UVB	**Zalecane** Strefa Fergusona 3
Zimowanie	**4-6 °C** 8-16 tygodni
Pokarm	**Owady i małe bezkręgowce (skoczogonki, muszki owocowe)**
Utrzymanie	**W parach lub jeden samiec z kilkoma samicami**

ROZMNAŻANIE

Rozmnażanie	**Jajorodny**
Dojrzałość płciowa	**12-48 miesięcy**
Wielkość zniesienia	**2-12 jaj**
Zniesienia w roku	**2-3**
Inkubacja	**35-45 dni** przy 26-28 °C

OCHRONA I FORMALNOŚCI

CITES	**Niewymieniony**
Załącznik unijny	**Niewymieniony**
IUCN	**Najmniejszej troski (LC)**

O gatunku

Podarcis muralis to smukła jaszczurka o spłaszczonej głowie i długim, cienkim ogonie. Ciało (od pyska do kloaki) osiąga do ok. 8 cm, a z ogonem dorosłe zwierzęta mają zwykle 15-23 cm. Ogon stanowi około dwóch trzecich długości. Samce są zwykle większe i mają szerszą głowę niż samice. Młode mają po wykluciu 5-6 cm długości i ważą mniej niż pół grama.

Ubarwienie jest bardzo zmienne. Grzbiet jest piaskowobrązowy, szary lub rudobrązowy, z ciemniejszym pasem podłużnym. U samców pas ten jest ograniczony po bokach ciemnym siateczkowatym wzorem, często z małymi niebieskimi lub rdzawobrązowymi plamkami na bokach. Samice są bardziej jednolicie ochrowe do brązowych i często mają jasne podłużne

paski. Spód ciała jest biały, żółty lub pomarańczowy, często z czarnymi plamkami, a różne formy barwne występują obok siebie w tych samych populacjach.

Taksonomia jest skomplikowana. Opisano wiele podgatunków i form lokalnych, a badania genetyczne wykazują kilka głęboko rozdzielonych linii rozwojowych w obrębie tego, co określa się jako *Podarcis muralis*. Zwierząt z różnych regionów nie należy więc łączyć w hodowli i nigdy nie wolno ich wypuszczać. Gatunek został zawleczony m.in. do Anglii, Polski i Ameryki Północnej.

Epitet gatunkowy *muralis* oznacza "murowy" i pasuje do zwyczaju wygrzewania się i szukania schronienia na murach i stertach kamieni. Temperament jest żywy i płochliwy. Zwierzęta szybko uciekają, a branie do ręki jest dla nich obciążeniem. W razie zagrożenia mogą odrzucić ogon, który odrasta, ale z chrzęstnym prętem zamiast kręgów. Gatunek nadaje się do obserwacji, nie do brania na ręce. Jaszczurki odłowione z natury nie nadają się do terrarium, ponieważ często są nosicielami pasożytów.

Czytaj więcej: Zakup zwierząt: odchów, odłów i transport

Występowanie i środowisko

Podarcis muralis ma jeden z największych zasięgów wśród europejskich jaszczurek. Występuje od północnej Hiszpanii i Francji przez Belgię, Luksemburg, Szwajcarię, Liechtenstein, południowo-wschodnią Holandię i zachodnie Niemcy po Włochy, Austrię, Czechy, Słowację, Węgry i Rumunię. Na południu spotyka się ją na Bałkanach, od Słowenii i Chorwacji po Serbię, Bośnię i Hercegowinę, Czarnogórę, Macedonię Północną, Albanię, Bułgarię i Grecję (m.in. Korfu i Samotraka), a na wschodzie na Ukrainie i w północno-zachodniej Turcji. Występuje też na Elbie i innych małych wyspach włoskich.

Najbardziej wysunięte na północ populacje żyją w Holandii, Belgii i Niemczech, wiele z nich w ciepłych miejscach, takich jak skarpy kolejowe, winnice i kamieniołomy. Populacje zawleczone występują m.in. w południowej Anglii, Polsce, Ohio i Kentucky oraz w Kolumbii Brytyjskiej, ale nie należą do naturalnego zasięgu gatunku i nie zostały uwzględnione na mapie.

> **Naturalny zasięg:** Hiszpania, Francja, Belgia, Holandia, Luksemburg, Niemcy, Szwajcaria, Liechtenstein, Austria, Czechy, Słowacja, Węgry, Rumunia, Włochy, Słowenia, Chorwacja, Bośnia i Hercegowina, Serbia, Czarnogóra, Macedonia Północna, Albania, Bułgaria, Grecja, Turcja i Ukraina.

ŚRODOWISKO

Podarcis muralis żyje tam, gdzie jest słońce i kamienie: na skalistych zboczach, rumowiskach, suchych murach, nasypach kolejowych, w żwirowniach, winnicach, ruinach i ogrodach z murami. Towarzyszy człowiekowi bardziej niż większość jaszczurek i często występuje w samym środku miast i wsi. W górach Europy Południowej wchodzi wysoko, natomiast na północy ogranicza się do najcieplejszych stanowisk o wystawie południowej.

Gatunek jest aktywny w dzień i rano wygrzewa się na odsłoniętych kamieniach i ścianach. Aktywne zwierzęta w naturze mają temperaturę ciała około 28-36 °C, a populacje z Europy Środkowej i Wschodniej preferują 29-33 °C, gdy mogą same wybierać. Przy silnym słońcu chowają się w szczelinach, z których korzystają też jako kryjówek przed drapieżnikami i na noc. Klimat jest umiarkowany, z ciepłymi latami i zimnymi zimami. Zwierzęta są aktywne od marca-kwietnia do września-października i zimują przez kilka miesięcy w niezamarzających szczelinach, norach i pod kamieniami. Wilgotność jest umiarkowana: kamienie szybko wysychają, ale w upale zwierzęta szukają cienia i wilgotnych szczelin.

Czytaj więcej: Wilgotność, zraszanie i wentylacja

Hodowla

TERRARIUM

Zwykłe małe szklane terrarium to za mało dla *Podarcis muralis*. Para potrzebuje co najmniej 100 × 50 × 50 cm, a każda dodatkowa samica wymaga ok. 20 cm więcej długości. Jeszcze lepsze jest letnie terrarium zewnętrzne lub woliera z siatki w nasłonecznionym ogrodzie od maja do września, gdzie zwierzęta mają naturalne światło i wahania temperatury. W chłodnym klimacie zadaszona część ze szkłem lub mała szklarnia daje dodatkowe ciepło w chłodniejszych okresach, ale zawsze musi być część z siatką, aby słońce docierało do zwierząt bezpośrednio. Woliera musi być całkowicie zabezpieczona przed ucieczką (drobna siatka, zadaszenie, zakopana krawędź) i mieć zarówno cień, jak i kryjówki, aby zwierzęta się nie przegrzały.

Gatunek wspina się i biega, więc terrarium powinno być dłuższe niż wyższe i wypełnione pionowymi i pochyłymi powierzchniami: ułożonymi płytami łupku, korą korkową, korzeniami i skalnym tłem ze szczelinami, w których zwierzęta mogą się chować. Wszystkie kryjówki muszą móc wyschnąć. Podłoże to mieszanka piasku z niewielką ilością ziemi, w której zwierzęta mogą kopać, a rośliny takie jak wrzos, zioła i bluszcz dają osłonę. Wentylacja musi być obfita, najlepiej zarówno dołem, jak i górą, bo stojące, wilgotne powietrze powoduje choroby. Samce są terytorialne i mogą się nawzajem ranić, więc trzymaj tylko jednego samca w terrarium. Samice składające jaja potrzebują głębokiego, lekko wilgotnego podłoża piaszczystego (co najmniej 10 cm) lub doniczki z wilgotnym piaskiem do kopania.

TEMPERATURA

Najważniejszy jest gradient. Miejsce do wygrzewania powinno mieć 40-45 °C na powierzchni, mierzone termometrem na podczerwień, a reszta terrarium 22-30 °C w dzień. Wtedy zwierzęta mogą same nagrzać się do poszukiwanej temperatury ciała około 30-36 °C. Użyj spota nad płaskim kamieniem lub kawałkiem kory korkowej i pozwól zwierzętom wybierać między słońcem a cieniem.

W nocy temperatura powinna spadać do 14-18 °C. Latem, gdy zwierzęta przebywają na zewnątrz, podlegają pogodzie i jest to korzystne. Silne słońce może dać ponad 35 °C w zamkniętej wolierze, więc cień i wentylacja są niezbędne. Sygnały ostrzegawcze to zwierzęta, które ziewają, leżą płasko z otwartym pyskiem lub chowają się przez cały dzień (za ciepło), oraz zwierzęta, które nie wychodzą przed późnym przedpołudniem (za zimno).

Zimowanie jest konieczne: jaja samic dojrzewają dopiero po chłodnym okresie poniżej ok. 5 °C. Od września-października przez kilka tygodni stopniowo ogranicza się światło i ciepło. Karmienie się przerywa, ale zwierzęta trzyma się w temperaturze powyżej 13 °C przez co najmniej dwa tygodnie po ostatnim posiłku, aby jelita były puste, zanim temperatura zostanie obniżona do 4-6 °C. Zwierzęta odpoczywają 8-16 tygodni w ciemnym, wentylowanym pojemniku z warstwą piasku i ziemi, płaskimi kamieniami oraz lekko wilgotnymi liśćmi i mchem, aby mogły się zakopać. Podłoże nie może pleśnieć. Przy 8 °C zwierzęta stają się niespokojne i aktywne, a mróz jest śmiertelnie niebezpieczny, więc lodówka bez zamrażarki lub zimna, niezamarzająca piwnica z dwoma termometrami to najbezpieczniejsze rozwiązanie. Wybudzanie odbywa się stopniowo przez 1-2 tygodnie przy rosnącej temperaturze i długości dnia. Zimować powinny tylko zdrowe zwierzęta w dobrej kondycji. Zobacz też temat o zimowaniu.

Czytaj więcej: Ciepło i temperatura

WILGOTNOŚĆ I WODA

Wilgotność powietrza powinna być umiarkowana: 40-60 % w dzień i najlepiej wyższa w nocy w kryjówkach, gdzie zwierzęta śpią. Terrarium musi w ciągu dnia całkowicie wyschnąć. Stale wilgotne terrarium powoduje problemy ze skórą i infekcje grzybicze, a całkowicie suche problemy z linieniem i spragnione zwierzęta.

Zwierzęta piją krople z roślin i kamieni, więc zraszaj lekko raz dziennie, wcześnie, aby wieczorem wszystko było suche. Postaw też płaską miskę z wodą i utrzymuj ją w czystości. Samice składające jaja i młode potrzebują wilgotniejszego kąta, więc utrzymuj część podłoża lekko wilgotną, nie zawilgacając całego terrarium.

OŚWIETLENIE I UVB

Podarcis muralis jest aktywna w dzień i uwielbia słońce. Terrarium musi mieć mocny spot grzewczy i oświetlenie UVB. Gatunek należy do strefy Fergusona 3 (indeks UV około 3-5 w miejscu wygrzewania), a świetlówka T8 z 10 % UVB umieszczona około 30 cm nad zwierzętami to dobre rozwiązanie. Uzupełnij je świetlówką dzienną lub lampą LED dla reszty terrarium. Lampa powinna być umieszczona tak, aby zwierzęta mogły się do niej zbliżyć, ale nie bliżej, niż zaleca producent.

Długość dnia zależy od pory roku: około 10 godzin wiosną i jesienią i do 14 godzin w środku lata. W październiku przed zimowaniem stopniowo ogranicza się oświetlenie. Wymieniaj świetlówki UVB zgodnie z zaleceniami producenta, zwykle co rok. Na zewnątrz słońce daje naturalne promieniowanie UV, ale szkło i pleksi zatrzymują UVB, więc kąpiel słoneczna musi odbywać się przez siatkę, a nie przez szyby.

Czytaj więcej: Światło i UVB

ŻYWIENIE

Podarcis muralis jest owadożerna. Pokarm stanowią małe żywe owady i inne drobne zwierzęta: świerszcze, szarańcza, muchy, muszki owocowe, mączniki w niewielkich ilościach, pająki, prosionki i dżdżownice. Planktonik łąkowy (zbierany czerpakiem z niepryskanej łąki) to dobre urozmaicenie. Owady karmowe muszą być małe: najwyżej wielkości odstępu między oczami zwierzęcia. Owoce gatunek zjada tylko bardzo rzadko.

Dorosłe zwierzęta karmi się co drugi dzień taką ilością, jaką zjedzą w 10-15 minut. Młode karmi się codziennie bardzo małymi owadami, takimi jak muszki owocowe, małe świerszcze i skoczogonki. Przy większości karmień oprószaj pokarm lekko wapniem, a raz na 1-2 tygodnie preparatem z D3. Suplementacja jest szczególnie ważna dla samic w okresie składania jaj i rosnących młodych. Nie podawaj owadów z natury, jeśli mogły być pryskane.

Czytaj więcej: Zwierzęta karmowe: utrzymanie i hodowla Czytaj więcej: Wapń, witaminy i suplementy

ZACHOWANIE I OBCHODZENIE SIĘ ZE ZWIERZĘCIEM

Podarcis muralis jest szybka, płochliwa i terytorialna. Samce zaznaczają terytorium mową ciała i śladami zapachowymi, a dwa samce w jednym terrarium walczą, aż słabszy będzie zestresowany, zacznie chudnąć lub odniesie rany od ugryzień. Trzymaj więc parę lub jednego samca z dwiema do czterech samic w dużym terrarium. Samice tolerują się nawzajem, gdy jest dużo kryjówek i miejsc do wygrzewania.

Zwierząt nie należy brać do ręki. Uciekają i odrzucają ogon przy stresie lub schwytaniu. Jeśli trzeba przenieść zwierzę, łapie się je do przezroczystego pojemnika, a nie ręką. Duże, dobrze urządzone terrarium z wieloma kryjówkami sprawia, że zwierzęta częściej się pokazują, bo czują się bezpiecznie, i przyzwyczajają się do karmienia z pęsety. Oznaki stresu to ciągłe ukrywanie się, powtarzające się próby ucieczki przez szybę i utrata apetytu.

Rozmnażanie

DOJRZAŁOŚĆ PŁCIOWA I OKREŚLANIE PŁCI

Płeć łatwo rozpoznać u dorosłych zwierząt: samce mają szerszą głowę, mocniejsze szczęki, większe pory udowe i bardziej kontrastowy wzór, a samice są smuklejsze i bardziej jednolite. U samców nasada ogona jest grubsza z powodu hemipenisów. Płci młodych nie da się pewnie określić.

Podarcis muralis osiąga dojrzałość płciową w wieku 1-4 lat, zależnie od klimatu i tempa wzrostu; w ciepłych regionach już po pierwszym roku. Z rozmnażaniem należy poczekać, aż samica będzie w pełni wyrośnięta i w dobrej kondycji, aby nie osłabiło jej składanie jaj.

GODY I KOPULACJA

Kopulacje następują po zimowaniu, a bez chłodnego zimowania jaja samic nie dojrzewają. Po zimowaniu zwierzęta wybudza się powoli przez kilka tygodni przy rosnącej temperaturze i długości dnia i należy je obficie karmić. Samice są gotowe do kopulacji 2-3 tygodnie po wyjściu z zimowania oraz ponownie po pierwszym i drugim zniesieniu.

Okres godowy trwa od marca do czerwca. Samiec goni samicę, chwyta ją zębami za ogon lub bok i trzyma podczas kopulacji, która trwa 3-5 minut. Samiec chętnie kopuluje z kilkoma samicami. Samice muszą mieć możliwość wycofania się, inaczej się stresują.

SKŁADANIE JAJ I ZNIESIENIA

Samica składa jaja około dwóch tygodni po kopulacji. Zniesienie liczy 2-12 jaj; młode, małe samice składają najmniej, zwykle 2-5, a średnia w większości populacji to 4-6 jaj. Samica składa zwykle 2-3 zniesienia w sezonie.

Samica wykopuje dołek w wilgotnym piasku i zakopuje jaja. Jaja mają 5-7 × 10-12 mm. Terrarium musi mieć co najmniej 10 cm lekko wilgotnego piasku lub doniczkę z wilgotnym piaskiem, w której samica może kopać, a samice, które nie znajdą odpowiedniego miejsca, mogą mieć zatrzymanie jaj. Oznaki zatrzymania jaj to wyraźnie rozdęta, ospała samica, która nie je; w takim przypadku musi trafić do weterynarza.

Czytaj więcej: Typowe choroby i objawy choroby

INKUBACJA

Ostrożnie wykop jaja i umieść je w zamkniętym pojemniku z wilgotnym włóknem kokosowym (1 część kokosu na 2 części wody wagowo) lub wilgotnym wermikulitem i pokrywką z małymi otworami. Zaznacz górę jaj i nie obracaj ich. Jaja nie mogą leżeć w wodzie.

Przy 28 °C wyklucie następuje po 35-40 dniach, a w niższej temperaturze trwa to dłużej. Jaja pozostawione w ciepłym terrarium i lekko zraszane codziennie również mogą się wykluć po 35-37 dniach, ale w inkubatorze łatwiej kontrolować temperaturę i wilgotność. Jaja w trakcie inkubacji chłoną wodę i pęcznieją; to dobry znak.

Czytaj więcej: Inkubacja jaj

ODCHÓW MŁODYCH

Młode mają po wykluciu 5-6 cm i ważą około 0,4 g. Trzeba je od razu przenieść do osobnego terrarium, ponieważ dorosłe zjadają młode. Terrarium 55 × 40 × 30 cm z kryjówkami, miejscem do wygrzewania i UVB wystarczy dla jednego zniesienia przez pierwsze miesiące, a młode w tym samym wieku mogą przebywać razem. Podłoże jest wilgotne z jednej strony i suche z drugiej.

Pierwszym pokarmem są muszki owocowe, skoczogonki, planktonik łąkowy, małe pająki i bardzo małe świerszcze, później małe szarańcze i prosionki. Karm codziennie, oprószaj wapniem i zapewnij mocne światło UVB, aby nie doszło do choroby kości. Młode szybko rosną. Małe lub słabe młode nie powinny zimować w pierwszym roku, lecz pozostać aktywne i karmione.

Zdrowie i częste błędy

Większość problemów wynika ze zbyt małej ilości ciepła, zbyt słabego UVB lub zbyt wilgotnego terrarium. Typowe problemy to:

- Choroba kości (metaboliczna choroba kości) przy niedoborze UVB i wapnia. Zwierzęta stają się ospałe, mają miękkie szczęki i zdeformowane kończyny.
- Roztocza na skórze i w kącikach oczu. Roztocza leczy się u weterynarza, a wszystkie nowe zwierzęta muszą przejść kwarantannę.
- Robaki jelitowe i inne pasożyty, zwłaszcza u zwierząt z natury. Wykrywa je badanie kału u weterynarza.
- Zatrzymanie jaj u samic, które nie mają odpowiedniego miejsca do złożenia jaj.
- Problemy z linieniem i infekcje grzybicze przy stałej wilgoci.
- Rany od ugryzień i utrata ogona przy stresie i walkach samców.
- Urazy podczas zimowania: zbyt ciepłe zimowanie daje aktywne, wycieńczone zwierzęta, a mróz jest śmiertelnie niebezpieczny.

Jeśli zwierzę poza zimowaniem nie je dłużej niż tydzień, jest ospałe, opuchnięte lub ma trudności z używaniem kończyn, musi trafić do weterynarza z doświadczeniem w leczeniu gadów. Zimowanie jest obciążeniem i zimować mogą tylko zdrowe zwierzęta w dobrej kondycji.

Czytaj więcej: Kwarantanna i higiena

Zawsze pytaj kogoś, kto się zna

Ten poradnik to dobry punkt wyjścia, ale nie zastąpi doświadczenia. Zwierzęta są różne, a wielu najważniejszych rzeczy można się nauczyć tylko od ludzi, którzy od lat hodują dany gatunek. Porozmawiaj z hodowcą, doświadczonym terrarystą lub weterynarzem, który zna gady i płazy, zanim kupisz zwierzę - i ponownie, gdy coś wygląda niepokojąco.